

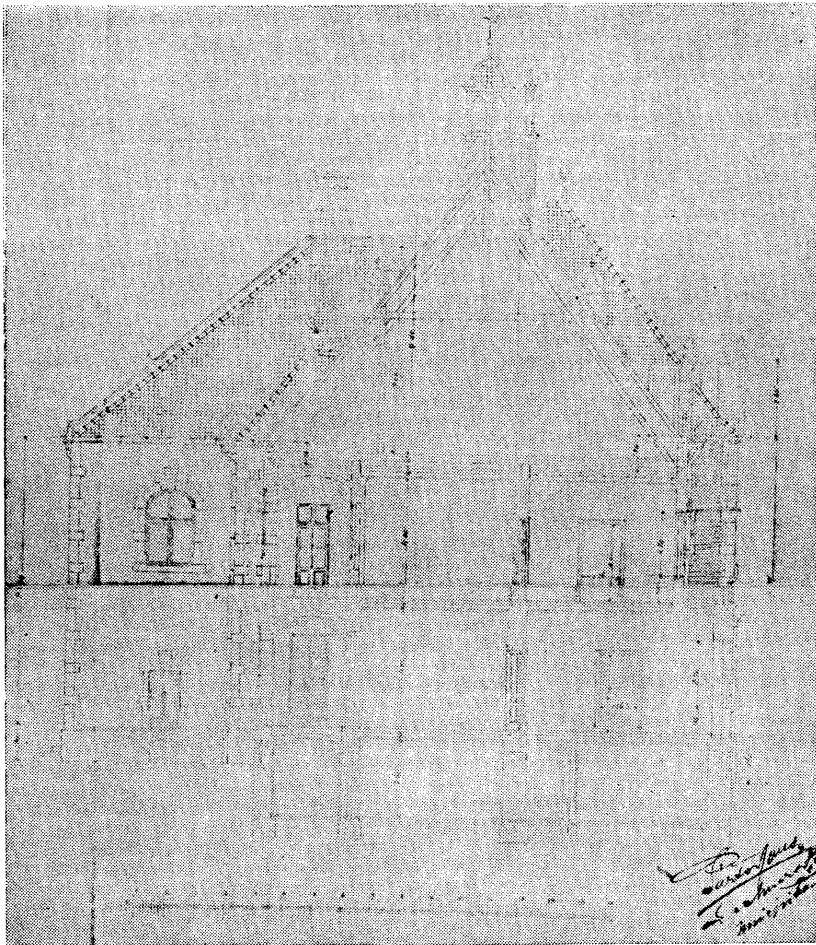
A VAJDASÁGI ÉPÍTÉSZETI SZECCESSZIÓ TÖRTÉNETÉBŐL (I.)

A SZABADKAI LEOVITS-PALOTA

A szabadkai Történelmi Levéltár egy dokumentumában (5339/1893) található Leovits Simon feleségének a kérvénye, amelyben a laterna (tetőtornyocska) két és fél méterrel magasabbra való építésének engedélyezését kéri, a korábbi tervben megállapított magasságtól eltérően. Leovits, tekintélyes szabadkai polgár családi háza tulajdonképpen 1893-ban már készen állt. Valószínűleg csupán hiúságról volt szó, hiszen az említett részletnek és magasságnak nincs jelentősége az arányos homlokzatot illetően, amely ma is magára vonja az építészet kedvelői és a kíváncsi járókelők figyelmét. A kérvényt mindenesetre az építészek — Pártos Gyula és Lechner Ödön — tervei és aláírásai támasztják alá. Ahogyan műtermükben szokásos volt, mindkettőjük nevét az adminisztrációt vezető Pártos írta alá, sajátját az első helyen. Ugyanúgy, ahogyan azt Lechner egyik legismertebb művének, a pesti Iparművészeti Múzeumnak a terveinél is tette.

Leovitsné kérvénye és Vámos Ferenc egy írása (Adatok Lechner Ödön ifjúkori működéséhez, Művészet, 1964, 9. szám) alapján a palotát az ismert magyar építész, a szecessziós építészet magyar változatának úttörője és meghonosítója egyik műveként azonosíthatják. Ugyanakkor ez az első Vajdaság területén az épült szecessziós épületek sorában, amelyek között jónéhánynak rendkívüli művészeti értéke van.

A LEOVITS-PALOTA (Szabadka, Lenin park 11.) a múlt század végén épült másik négy impozáns palota sorában áll. Valamennyi körülbelül egyidőben épült, az úgynevezett Rogina-bara kiszáritásával nyert házhelyeken, a városközpont és a már meglévő kicsiny vasútállomás között. A tulajdonosok szemmel láthatóan tudták, hogy hosszú évekig az ő palotáik jelentik majd a Szabadkára érkező utasok első benyomásait, azokéit, akik az akkori legkorszerűbb közlekedési eszközön, a vonaton érkeznek a városba. A házak előtt helyet hagytak a virágágyásoknak, amelyeket alacsony, ízléses kerítés választott el a járdától. Az úttestet platánokkal szegélyezték, amelyek ma már majd száz évesek, s a homlokzati tér nélkülözhetetlen díszítő elemei. A sarkon levő első épü-

A Leovits-palota homlokzatának tervrajza 1891-ből

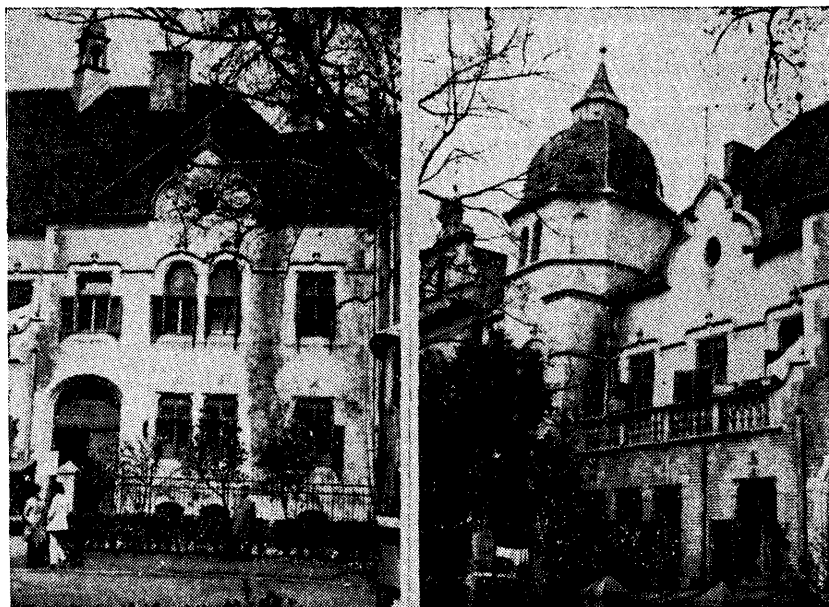
let Mamuzsits polgármester palotája volt, amelynek eddig ismeretlen építője az olasz reneszánsz harmonikus példáit tartotta szem előtt. A következőt, a Vermes-házat Jedlicska János építette 1892-ben, amikor az első már elkészült, a következő, a Leovits-ház pedig már épült. Leovitsné valószínűleg azért építtette a laternát, hogy ellensúlyozza a szomszéd épület túldíszítettségét. A sorban utolsóként, a vasútállomás felőli sarkon építették fel 1895 és 1898 között az egyemeletes Sümegi-házat, amelynek neogotikus homlokzata két utcára néz. Mind a négy

házat azzal a szemmel látható törekvéssel tervezték, hogy felülmúlják a többi, hogy szebbek legyenek a többinél. Ebben a „versenyben” a Leovits-palota lett a vitathatatlan győztes. Igaz ugyan, hogy mind a négy követi a vagyonos városiak bizonyos megállapodott szokásait, s így Lechnernek is sajnálatos hibái vannak: például a nappali fény nélküli szobák, amelyeknek az ablakai az észak felőli beüvegezett folyosóra nyílnak. Mind a négy palota egyemeletes, alagsorral és magasföldszíntel.

Ha ma nézzük ezt a négy impozáns épületet, a Leovits-palota hívja fel leginkább magára a figyelmet, arányos homlokzatával, kapujával, saroktornyával, erkélyeivel és ívelt ablakaival, de főképpen a fugás téglákból kialakított falfelületével, amely a kódíszítményekkel és a Zsolnay-cserepek tarkaságával harmonikus egységbe olvad.

Tekintettel arra, hogy a laternára vonatkozó kérvényt 1893. március 30-án keltezték, az épület pedig 1892-ben épült, a tervnek még abban az évben készen kellett lennie. A homlokzat díszítése és a tömegelosztás által, amelynek ritmusa az épület külön esztétikai értéke, a palota rokonságban áll a jól ismert épületekkel: a kecskeméti Városházával (1893), a szabadkai Városháza rajzával (1893 táján) és főleg a 36. Kastély távlati rajza című illusztrációval (Dr. Kismarty-Lechner Jenő: LECHNER ÖDÖN, Budapest, 1961), valamint az Iparművészeti Múzeummal. Különösen érdekes a Kastély távlati rajzával való összehasonlítás, habár a szabadkai ház, méreteit tekintve sokkal szerényebb. Az az elképzelés, hogy az arányos egységet autentikus építészeti eszközökkel teremtsék meg, tehát a tömeg ritmusával és a falfelületek alakításával, ahol a díszítés hangsúlyozza és követi a szerkezetet, valamint a funkcionális részeket — a szabadkai palotán teljes mértékben megvalósult. Minden logikus, kiegyensúlyozott, méntékletes, nem harsány, hanem ízlésesen összeválogatott. Természetesen mindezt az autentikus anyag felhasználásával érték el: téglával, kővel, kerámiával és fával, a lágyan hullámzó vízszintes koszorúpárkányokkal, a falfelület és a nyílások ritmikus váltakozásával, a tető elemeinek játékával, amelynek hangsúlya a nyolcszögű tornyon és a hatásos kupolán van. Magának a tetőgerincen levő laternának kisebb jelentősége van. A ház udvari homlokzata nem különösebben mutatós, de megfelelő szerepének.

Lechner Ödön (1845—1914) e szabadkai palotával ismételtelen bebizonyította rendkívüli tehetségét, amelyet néhány évvel később általánosan elismertek, de kétségbe is vontak. A Leovits-palota kétségteienül a modern építészet előfutára, habár a francia reneszánsz példáira támaszkodik. Ez a rendkívüli mű azt az építészti idézi fel, aki mélyen tudatában volt sajátos építészeti eljárásának, akitől vidékünkön a modern építészet kezdetét számítjuk. Ez a palota, a szintén szembetűnő eklektikus környezetben, saját értékeivel hozzájárult egy rendkívül jelentős együttes létrejöttéhez. A négy palota az eklektika és a szecesszió dualizmusá-

A szecessziós épület homlokzata és laternája

nak szép példája. Az első a hagyományos formákra támaszkodik, amelyeket a korábbi történelmi korszakok kipróbált stílusaitól kölcsönzött elemekkel díszítenek. Lechner az építészeti kifejezés új útjait keresi akkor, amikor az építészek nemzedéke a jövő felé fordul a különféle elnevezésű mozgalmakban: Art Nouveau, Jugend Stil stb., amely nálunk szecesszió elnevezéssel honosodott meg.

Bela DURANCI